

**Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor
Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik
Evropskog defendologija centra, Banja Luka,
glavni i odgovorni urednik časopisa
*Defendologija i Sociološki diskurs***

POLITIČKI SIMBOLI I POLITIČKI MITOVI SU VELIKI PROBLEM U BOSNI I HERCEGOVINI

*Upotreba političkih simbola jeste jedna od najvažnijih
tehnik političke kontrole, emocionalnog pridobijanja građanske
poslušnosti i lojalnosti širih slojeva pripadnika zajednice*

Simboli pokrivaju cjelokupno polje ljudskog života i djelovanja. Oni su oblik organizovanja, doživljavanja i izražavanja subjektivne i objektivne realnosti, nesvjesnog i svjesnog, imaginativnog i racionalnog, psihičkog i socijalnog domena egzistencije. Politika duboko usađuje vlastite simbole u svako društvo, pa i u Bosnu i Hercegovinu, crpeći ih iz arhetipskih kulturnih obrazaca, kao i iz političke tradicije. Njima se izražava volja političke zajednice i uspostavljaju i utvrđuju norme, stavovi i vjerovanja. Uloga simbola u političkom životu je dvostruka: oni izražavaju osnovne postulate i vrijednosti političkog režima, ali i utiču, podstičući članove zajednice da ih prihvate. „Simboli su otvoreni, heterogeni, višeznačni. Doživljavaju se i znače različito u različitim kulturama. U tom smislu je politička simbolika naročito dinamična jer zavisi od istorijskog trenutka, određenog sistema i režima, tradicijskih i političkih naslaga, što istim simbolima često daje nova značenja ili navodi da se neprekidno proizvode.“¹ U teorijama koje polaze od koncepcije čovjeka kao prevashodno simboličkog bića, politička kultura je dio simboličkih društvenih tvorbi, koje, kao i druge slične sfere (religija, nauka...), služe za olakšanje orijentacije ljudi i društvenih grupa u složenom, neprozirnom i nerijetko opasnom i prijetećem političkom prostoru društvene egzistencije. Politički simboli (simbolička komponenta politike) i različiti oblici iracionalne političke svijesti (politički mit) su važna komponenta složenog bića političke kulture. Riječ je o onim instrumentima

¹ Enciklopedija političke kulture, odrednica simboli, Jelena Đorđević, Savremena administracija, Beograd, 1993, str 1038

putem kojih se, djelovanjem na afektivnu stranu čovjeka, pojačava podaništvo i lojalnost prema političkoj vlasti. U nauci preovladava stanovište da se uloga političkih simbola u političkim sistemima izražava prevashodno u jačanju identifikacije i lojalnosti političkih podanika. **Politički simboli čine sastavni dio mehanizma socijalne kontrole i kohezije i doprinose integraciji i stabilnosti političkog poretka.** Politički simboli najrazličitije vrste okružuju nas u našoj svakodnevnici u Bosni i Hercegovini i izloženi smo njihovom latentnom dejstvu. Oni su najčešće centrirani oko institucija, ličnosti, vrijednosti, ideologija i mitova. Čarls Merijam, jedan od poznatih savremenih teoretičara, posvećuje nekoliko svojih studija problemima simboličke politike. On konstatuje da u „modernom društvu ljudi sve više odbijaju apsolutizam autoriteta, ali da uporedo sa takvim stavom sve više raste uloga simbolizma i ceremonijala kao sredstva političke vladavine.“² **Upotreba političkih simbola jeste jedna od najvažnijih tehnika političke kontrole, emocionalnog pridobijanja građanske poslušnosti i lojalnosti širih slojeva pripadnika zajednice.** To je u prethodnih trideset godina imalo veoma značajnu ulogu u Bosni i Hercegovini, često je upotrebljavano, ali i zloupotrebljavano. „Osvajanje masa na *emotivnom planu* odvija se u ambijentu razuđenog i za pojedinca često neodoljivog političkog dekora koji obuhvata opsežan simbolički repertoar *političke memorije* kao što su: insignije, himne, grbovi, memorijalni („sveti“) prostori, posvete, zapisi i spomenici, ritmovi, horovi i oratorijumi, uniforme, plakati, parade i druge politički obrađene svečanosti, javni govori, storije i istorije itd.“³ Ovaj simbolički potencijal može postati veoma moćno oruđe dirigovanja političkim raspoloženjima, osjećanjima i samim političkim ponašanjem masa. Sa stanovišta istraživanja uticaja simboličke komponente u političkim sistemima, značajno je saznanje da u okviru različitih političkih kultura isti simboli nemaju isto značenje i ne igraju podjednako važnu ulogu u okviru datog političkog poretka. Tako, recimo, u američkoj političkoj kulturi dominira kult zastave, u engleskoj kruna je još uvijek jedan od najznačajnijih simbola, dok su u bivšim istočno-evropskim državama dominirale parade kao simbol snage političke moći. Uloga političkih simbola naročito je prisutna u državama koje su na putu formiranja svog nacionalnog i političkog identiteta, što je slučaj i sa Bosnom

² Milan Matić, *Mit i politika*, Radnička štampa, Beograd, 1982, strana 223.

³ Milan Matić, *Mit i politika*, Radnička štampa, Beograd, 1982, strana 224.

i Hercegovinom. Kod tih država se javlja jasno izražena želja da eliminišu sjećanja na bivše političke režime uvođenjem u politički život novih zastava, himni, amblema, prevrednovanjem istorijskih događaja itd.

Anatomija savremenih političkih sistema, a i primjeri iz bliske prošlosti pokazuju da se uloga simboličke komponente u politici intenzivira naročito u periodima koje karakteriše kriza političkih odnosa. Oživljavanje političkog mita, dominacija iracionalne političke svijesti, pozivi i vraćanje „političkoj memoriji“ društva, oživljavanje sjećanja na herojske figure iz prošlosti, uveliko označavaju simptome krize političkih odnosa u jednom društvu i **izražavaju potrebu vladajuće političke elite da poseže za dodatnim izvorima legitimacije političkog poretka.** Politički simboli usko su isprepleteni s političkim mitom. **Politički mit jeste latentna, ali moćna poluga političkog vladanja, jer on omogućuje ujedinjavanje oko kolektivnih simbola, ideala i iluzija.** Anatomija savremenih političkih sistema potvrđuje da politički mit nije recidiv praistorije politike. Mitovi nastavljaju da žive i u doba prosvjećenosti, racionalizma i nauke. Oživljavanje starih mitova prepliće se sa stvaranjem novih. Pretpostavke za tehnozovanu, političku (zlo)upotrebu kulturne snage mita postoje već u samoj činjenici da se jedna opšteljudska izvorna potreba osmišljavanja u traženju sigurnosti i uvjerenja u vrijednost sopstvenih djela u svijetu bremenitom protivrječnostima, može preusmjeriti u privid sigurnosti koji otuđene političke manjine nude čovjeku kao zamjenu za njegovo odricanje od sopstvene odgovornosti i autonomije. U napetim situacijama, kao što su bile i jesu u Bosni i Hercegovini, dugotrajnih ili ponovljenih ekonomskih i društvenih kriza, pozivi na mitske paradigme prošlih teškoća i njihovog uspješnog prevladavanja, višestruko jača, djeluju na pokret i podršku masa, od redovnih sredstava i mehanizama političke mobilizacije. To je zato što mitska svijest ima svoje realne korjene u samim masama, odnosno, ona u tradiciji naroda tinja kao latentna kulturna i politička snaga koja sve više izbija na površinu i teži da se aktivira u vremenima kriza i opasnosti po zajednicu. Neuviđanje objektivnog značaja postojeće tradicije i pokušaj da se politički mitovi i njihova upotreba uspostave i ostvare izvan postojećih okvira i opštih tendencija tradicije, obično vodi u političke neuspjehe, kao što, s druge strane, oživljavanje onih elemenata tradicije koji odgovaraju sadašnjem stanju i duhovnom raspoloženju i sklonostima naroda, može dovesti do neočekivanog uspona i nezapamćenog uspjeha političkih

mirotvoraca i manipulatora. Dakle, politički mitovi imaju praktičnu funkciju, oni žive i djeluju samo ako imaju značaja za razrješavanje sadašnjih problema i teškoća sa kojima se jedna zajednica neposredno suočava. U političkim mitovima se daju odgovarajuće evokacije prošlosti i projekcije budućnosti sa namjerom da se pruži argumentacija i obrazlože sadašnje okolnosti, da bi se pokrenula osjećanja i motivacije kolektivnih akcija. Milan Matić u knjizi „Mit i politika“ kaže da sadržaj i funkcija mita mogu biti raznovrsni i usmjereni u različitim pravcima. „Polazeći od sadašnje situacije i nerješanih problema grupe kojoj se obraća, mit može služiti za tumačenje sadašnjih ciljeva i težnji grupe u svjetlosti njenog prvobitnog porijekla. Politički mit, isto tako, može služiti opravdanju postojeće strukture društva i položaja marginalnih grupa u toj strukturi, odnosno njihovoj težnji da izmjene svoje životne prilike i okolnosti pokazujući uzroke sadašnje situacije i puteve izlaska iz nje. Smisao mita može biti jačanje kohezije i solidarnosti u nekoj društvenoj grupi, stimulisanje otpora ili neke druge akcije prema grupama koje je ugrožavaju. Politički mit može biti i sredstvo učvršćivanja hegemonije i prevlasti jedne društvene grupe nad drugom. U mnogim slučajevima politički mitovi jednostavno služe za održavanje ili podržavanje povjerenja i hrabrosti, za veličanje prošlosti i porijekla društvenih grupa, kao i za isticanje velikih primjera i dostignuća koji treba da pokrenu kolektivnu volju na određene političke akcije.“⁴ U razvoju političke svijesti i demokratske političke kulture, jedan od elementarnih zahtjeva za razvijanje sposobnosti ljudi u Bosni i Hercegovini i svim društvenim sredinama je da prepoznaju i razobličuju najagresivnije i najrazornije forme zloupotrebe govora za ciljeve političkog manipulisanja ljudima i suzbijanja njihove moći autonomnog rasuđivanja o društvenim pitanjima. „Masa često ne može da odoli grmljavini moćnih simbola, koji ne moraju biti istiniti, ali koji diraju u najosjetljivije strune potreba i požuda, osobito kad se nađu u teškim stanjima neizvjesnosti, straha i bijede.“⁵ Takva ekstremna zloupotreba deformisanog političkog jezika najviše je došla do izražaja u fašističkim i totalitarnim režimima. Mitsko u političkom žargonu prisutno je prije svega u tendenciji prividnog mirenja i potiskivanja postojećih stvarnih protivrječnosti i u pritisku na ljude da se povinuju toj tendenciji, uz odricanje od sopstvenog iskustva i sopstvenog mišljenja.

⁴ Milan Matić, *Mit i politika*, Radnička štampa, Beograd, 1982, strana 124.

⁵ Đuro Šušnjić, *Ribari ljudskih duša*, Mladost, Beograd, 1990, strana 155.

Međutim, pitanje nije samo u tome kako se politika stvara, izražava i održava govorom političkih žargona i propagande, već šta čini protivrječne temelje politike u društvu i rascjepu u zajednici, koji stvaraju prevlast i moć otuđenih lidera i njihovog mitskog govora masama. U svim društvenim pokretima i situacijama, ova sredstva ne moraju nužno i uvijek proizvoditi destruktivne i negativne učinke, iako je samo prisustvo mitova u političkom komuniciranju znak krajnje zaoštrenih i vanrednih okolnosti i sukoba aktivnih političkih snaga. **Mitovi nisu samo izraz, već i simptom krize.** Rađanje mitova obično predstavlja nagovještaj dubljih promjena u socijalnoj strukturi države i postojećim odnosima, što se dogodilo i u Bosni i Hercegovini u proteklom periodu. **Zloupotreba znakova, simbola i mitova je veliki problem u Bosni i Hercegovini...**